

Слободан Ч. Антонић¹
Универзитет у Београду, Филозофски факултет,
Одељење за социологију
Београд (Србија)

305:316.75(497.11)"2021"
341.231.14-055.3(497.11)"2021"
81'26/.27:316.323.83
Оригинални научни рад
Примљен 16/06/2021
Прихваћен 26/06/2021
doi: [10.5937/socpreg55-32780](https://doi.org/10.5937/socpreg55-32780)

ЈЕДАН ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ЗА РАЗУМЕВАЊЕ АКТУЕЛНИХ ЛГБТ ПИТАЊА У СРБИЈИ ДАНАС

Сажетак: У првом делу чланка описују се идеолошки спорови у српској јавности везани за предлог доношења три закона: о истополним (брачним) заједницама, о родној равноправности и о забрани родне дискриминације. У другом делу чланка као теоријски оквир за објашњење ових политичких и идеолошких контроверзи предлаже се модификована варијанта теорије светског капиталистичког система и неоколонијализма. У закључку аутор наводи да је свакако могуће и другачије теоријски контекстуализовати ове идеолошке и политичке спорове, али да предложени теоријски оквир омогућава кохерентно разумевање и осталих доминантних социјалних феномена у Србији.

Кључне речи: род, сексуалност, неоколонијализам, светски капиталистички систем, идеологија

У Србији је, почетком 2021. године, најављено доношење три закона везана за тематику рода и ЛГБТ. Скупштина је убрзо усвојила два закона², док је прихватање трећег³ одложено док експерт Савета Европе (СЕ) не да о њему своје мишљење⁴. Предлагање ових закона пратио је немали отпор јавности, па ипак два од њих три су доста глатко постали саставни део законодавства, док се усвајање трећег очекује у наредним месецима. У овом чланку износим један од могућих теоријских оквира за разумевање тих дешавања.

¹ santonic@f.bg.ac.rs

² Усвојени су: Закон о изменама и допунама закона о забрани дискриминације (текст закона налази се на званичној страници Народне скупштине: <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2021/742-21.pdf>) и Закон о родној равноправности (текст: <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2021/741-21.pdf>).

³ Предлог нацрта Закона о истополним заједницама могуће је прочитати овде: <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/080321/080321-vest18.html>.

⁴ „Чомић: Експерт Савета Европе да да савет у вези са нацртом закона о истополним заједницама”, *РТВ*, 6. мај 2021, https://www.rtv.rs/sr_ci/politika/comic-ekspert-saveta-evrope-da-da-savet-u-vezi-sa-nacrptom-zakona-o-istopolnim-zajednicama_1236552.html.

Сноп закона и отпори

Предлагање три закона праћено је позивањем на аргумент људских права и на потребу приближавања Србије Европској унији (ЕУ).

Министарка Гордана Чомић, чије је „Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог” и предложило законе, истицала је, најпре, њихов, како је рекла, „људско правашки” карактер, пре свих Закона о истополним заједницама⁵. Према њеном објашњењу, овим законом се исправља неправда да „постоји група у Србији, којих је 10 одсто у целом свету, а која не може да оствари своја Уставом гарантована права из члана 18 и 23”⁶. Поменути чланови Устава су начелног садржаја и кажу да се „одредбе о људским и мањинским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима” (чл. 18) и да „свако има право на слободан развој личности, ако тиме не крши права других зајемчена Уставом” (чл. 23). Министарка је то тумачила у смислу да „ЛГБТ заједница има права да законом уреди права и обавезе међусобног живота”⁷.

Што се тиче ЕУ, министарка је признавала да доношење оваквих закона није обавезни део приступних преговора Србије с ЕУ (односно део *acquis communautaire*)⁸, али је наглашавала да је „то обавеза Србије, као чланице Савета Европе, а која проистиче из пресуде Европског суда за људска права у случају ’Олиари против Италије’ да, сходно сопственом обичајном законодавству, правно реши истополну заједницу”⁹. Стога, „да бисмо одобривољили Брисел”, рекла је она, „треба да радимо на култури и владавини људских права”¹⁰. Пресуда коју помиње министарка, међутим, само још једном потврђује да не постоји обавеза земаља чланица да уведу установу истополног брака¹¹, али позива да се на неки начин законски регулише заједнички живот истополних партнера.

Све док није привремено скинут с дневног реда, упућивањем на експертизу у СЕ, на највише отпора у јавности свакако је наишао предлог Закона о истополним заједницама.

⁵ „Чомић је Нацрт закона о истополним заједницама описала као људско правашки” (ФоНет, „Чомић: Надам се да ће Закон о истополним партнерствима у мају бити пред посланицима”, *Данас*, 7. марта 2021, <https://www.danas.rs/drustvo/comic-nadam-se-da-ce-zakon-o-istopolnim-partnerstvima-u-maju-biti-pred-poslanicima/>).

⁶ *Данас*, 7. марта 2021, исто.

⁷ Танјуг, „Чомић: Живот у истополној заједници је људско право”, РТС, 10. март 2021, <http://skr.rs/zs0e>.

⁸ Емисија „Прави угао: Гордана Чомић”, ауторка и водитељка: Љубица Гојгић, 6. мај 2021, РТВ, https://media.rtv.rs/sr_lat/pravi-ugao/64911, 22:18.

⁹ *Данас*, 7. март 2021, исто.

¹⁰ Бета, „Лаж је да закон о истополним заједницама значи брак”, *Политика*, 26. април 2021, <https://www.politika.rs/scc/clanak/477759/Laz-je-da-zakon-o-istopolnim-zajednicama-znaci-brak>.

¹¹ „Суд понавља да члан 12 Конвенције (Европска конвенција о људским правима – С. А) не намеће обавезу туженој влади да одобри истополном пару, какав чине и подносиоци представке, приступ браку” (the Court reiterates that Article 12 of the Convention does not impose an obligation on the respondent Government to grant a same-sex couple like the applicants access to marriage), European Court of Human Rights, Fourth Section, *Case of Oliari and others v. Italy*, Judgment, Strasbourg, 21 July 2015, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-156265%22%5D%7D>, 192.

Основни приговор био је да закон само по имену није закон о истополном браку и породици¹² – које Устав искључује (чл. 62 ст. 2), те да је практично настао механичким убацивањем синтагме „истополна заједница” у различите одредбе закона о браку и породици¹³. Због сумње да фактички изједначава истополну заједницу с браком, и Председник републике је најавио могућност да ће ставити суспензивни вето на овај закон¹⁴.

Општи приговор био је и да доношење ових закона нема демократски легитимитет. Они нису најављивани у кампањи за скупштинске изборе 2020, а министаркина странка је на изборима добила тек 0,32% гласова. Такође, сматрало се да закони немају подршку већине грађана; и подржаваоци закона признавали су да „доношење таквог закона (о истополним заједницама – С. А) у Србији није политички популарно”¹⁵, односно да је „подршка истополним ’браковима’ ниска (26%)”¹⁶. Позиви противника овог закона да се воља народа провери на референдуму¹⁷ оштро су одбијани тврдњом

¹² Драган Крсмановић, „Сада знамо зашто је основано Министарство за породицу”, *Српски сџав*, 15. фебруар 2021, <http://skr.rs/zzwF>; „Душан Илић, Миљан Лазовић: Анализа новог пакета антидискриминационих закона”, *Сџање сџвару*, 22. март 2021, <https://stanjestvari.com/2021/03/22/dusan-ilic-miljan-lazovic-sprevacanje-ili-afirmacija-diskriminacije-analiza-novog-paketa-zakona/>; Часлав Д. Копривица, „Изокренута еугеника на ’аутопилотовом’ видику”, Печат, бр. 659, 2. април 2021, стр. 22–25, <http://skr.rs/zs0t>. Рецимо, замерено је да члан 5 нацрта помиње да „партнер има право на заштиту од насиља у *породици*” или члан 7 који истиче да „на питања у вези са истополном заједницом [...] која нису посебно уређена овим законом, сходно се примењују одредбе закона којим се уређују породични односи” итд. (Илић и Лазовић, исто).

¹³ То се, рецимо, видело по томе што је члан 7. нацрта закона дословно преписан из чланова 19. и 21. Породичног закона: „Од сродника у побочној линији заједницу (истополну – С. А) не могу склопити: рођени брат и сестра, брат и сестра по оцу или мајци, стриц и синовица, ујак и сестрица, тетка и братанац, тетка и сестрић, деца рођене браће и сестара, те деца браће и сестара по оцу или мајци”. Такође је не могу склопити „тазбински сродници у првом степену праве линије, односно свекар и снаха, зет и ташта, очух и пасторка, те маћеха и пасторак” (Божица Луковић, „Најапсурднији члан закона о истополним заједницама”, *Нова С*, 10. фебруар 2021, <https://nova.rs/vesti/drustvo/najapsurdniji-clan-zakona-o-istopolnim-zajednicama/>). Овакве незграпности у штиву предлога закона доцније су исправљене.

¹⁴ „Устав упућује на Породични закон који брак дефинише као законом уређену заједницу мушкарца и жене. Стога и закон о истополним заједницама не бих могао да потпишем и вратио бих га Народној скупштини”, изјавио је Александар Вучић (Танјут, Блиц, „Вучић: Не могу да потпишем закон о истополним заједницама”, *РТС*, 1. мај 2021, <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/4355946/vucic-istopolne-zajednice-izbori-2022.html>).

¹⁵ Ивица Петровић, „Стоп за Закон о истополним заједницама: само куповина времена?”, *DW Србија*, 6. мај 2021, <https://p.dw.com/p/3t0ху>.

¹⁶ Belgrade Pride, „Истраживање показује подршку грађана за усвајање Закона о истополним заједницама”, 2. април 2021, <http://parada.rs/saopštenje-za-javnost-istrazivanje-pokazuje-podrsku-gradana-za-usvajanje-zakona-o-istopolnim-zajednicama/>; наслов овог чланка није у складу с кључним подацима из истраживања које се у њему износи, али треба имати у виду карактер самог портала на коме је истраживање публикувано.

¹⁷ Епископ бачки Иринеј (Буловић), „Ако пристанемо да нам узму Косово, несташемо са лица земље” Печат бр. 646, Београд, 25. децембар 2020, стр. 6–21. <http://www.pecat.co.rs/2020/12/njegovo-preosvestenstvo-episkop-backi-irinej-bulovic-ako-pristanemo-da-nam-uzmu-kosovo-nestacemo-sa-lica-zemlje/> (епископ је рекао: „Нека наша држава организује референдум о овом питању.”); „Обрадовић (Бошко – С. А): Референдум би био демократски начин

да „Устав у члану 108. каже да предмет референдума не могу бити закони који се односе на људска и мањинска права, па нема потребе да већински народ одређује мањини шта може, а шта не може да ради”¹⁸, док је сама министарка чак тврдила да су „у Србији свагда људи с вољом за дискриминисање били већина”¹⁹, односно да „хиљаде година људског друштва говори да је његово природно стање воља за дискриминацијом”²⁰.

Пошто је усвајање Закона о истополној заједници привремено обустављено, главно негодовање јавности преусмерено је на Закон о родној равноправности. Указивало се да Устав познаје само „равноправност полова” (чл. 15 и 21), те да се „оспореним Законом, под претњом кажњавања, штите сви облици ’рода’, а да нико не зна који су то облици нити их Закон наводи – у слободној и незваничној употреби, како помињу медији, налази се од 70–100 појмова везаних за ’род’”²¹.

Посебно незадовољство овим законом изазвало је увођење обавезе коришћења „родно осетљивог језика” – који је у закону третиран као „средство којим се утиче на свест оних који се тим језиком служе [...], укључујући промене мишљења, ставова и понашања” (чл. 6, ст. 17). Закон је одредио обавезну употребу „родно осетљивог језика” у уџбеницима и наставном материјалу (чл. 37), као и у медијима (чл. 44). Матица српска, најстарија установа за бригу о српском језику (осн. 1826), указала је да ће реченица из уџбеника географије „Староседеоци Америке су Индијанци и Ескимима (Инуити)”, сада морати да гласи: „Староседеоци/староседелице Америке су Индијанци/Индијанке и Ескимима/Ескимке (Инуити/Инуићанке)”²². (Заправо, можда ни ова реченица неће бити довољно инклузивна, будући да у популацији Индијанаца и Ескимима не истиче и постојање осталих родова, попут андрогина, роднофлуидних, родноупитних, трансмушкараца, трансжена...?) Протестовао је и Одбор за стандардизацију српског језика, свеакадемско тело које чине 14 највиших научних установа у области српског језика²³,

решавања питања истополних заједница”, *Данас*, 7. март 2021, <https://www.danas.rs/drustvo/obradovic-referendum-bi-bio-demokratski-nacin-resavanja-pitanja-istopolnih-zajednica/>; ФоНет, „ДСС и ПОКС предлажу референдум о истополним заједницама”, N1, 23. март 2021, <https://rs.n1info.com/vesti/dss-i-poks-predlazu-referendum-o-istopolnim-zajednicama/>.

¹⁸ Предраг Аздејковић у емисији „Дневни ред: Да ли је Србија спремна за истополне бракове?”, *Б92*, <https://youtu.be/vZ6vw0eOzO8>, 6.43–7.05; Сличне аргументе против референдума изношени су и овде: Милош Јанковић, „Демократско самопоништавање”, *Пешчаник*, 25. фебруар 2021, <https://pescanik.net/demokratsko-samoponistavanje/>; Милош Јанковић, „Ово је прича о нама”, *Пешчаник*, 25. март 2021, <https://pescanik.net/ovo-je-prica-o-nama/>.

¹⁹ „Прави угао”, *истио*, 20.26-20.30.

²⁰ *Данас*, 7. марта 2021, исто.

²¹ „Адвокатска Канцеларија Радић: Иницијатива Уставном суду Србије за спровођење поступка неуставности штетног Закона о родној равноправности”, *НСПМ*, 2. јун 2021, <http://www.nspm.rs/hronika/advokatska-kancelarija-radic-inicijativa-ustavnom-sudu-srbije-za-sprovodjenje-postupka-neustavnosti-stetnog-zakona-o-rodnoj-ravnopravnosti.html>. Уп. Nicholas Hellen, „BBC films teach children of ‘100 genders, or more’”, *The Sunday Times*, September 08 2019, <https://www.thetimes.co.uk/article/bbc-films-teach-children-of-100-genders-or-more-7xfhbg97p>.

²² Саопштење *Матице српске* поводом питања о родној равноправности, 27. мај 2021, <https://www.maticasrpska.org.rs/saopshtee-matitse-srpske-povodom-pitaa-o-rodno-ravnopravnosti/>.

²³ Чине га: Српска академија наука и уметности, Црногорска академија наука и умјетности, Академија наука и умјетности Републике Српске, Матица српска, Институт за српски језик

указујући да су одредбе закона „у супротности са целом историјом нормe српскога књижевног језика, а самим тим и са његовим системским и структурним правилима”²⁴. Одбор је посебно указао да „и сама ЕУ у својим декларацијама избегава термин ’родна равноправност’²⁵, или су пак њене најугледније чланице, попут Француске, изричито против ’родно сензитивног језика”²⁶.

Занимљиво је да су недавно инициране и дубље, граматичке промене у српском језику, како би се, уз мушкарце и жене, могле одговарајуће означавати и „родно небинарне” личности. Предлог је објављен на сајту НВО „Да се зна”²⁷, невладине организације специјализоване за борбу против „родне дискриминације”, иначе познате по дуготрајном судском процесу који је, због наводне дискриминације, водила против Владимира Димитријевића²⁸. У тексту се полази од кретања у енглеском језику, где се заменице за мушки род (he, him, his) или за женски (she, her, hers) сада допуњују или супституишу скованим родно неутралним заменицама (e, em, eir; или: ze, hir, hirs). За српски језик се предлаже спајање мушког и женског наставка глаголске конјугације или придевске деклинације, уз (архаичне и дијалекатске) заменице „њ” и „њин”. Тако би реченица која денотира небинарне особе, на родносензитивном језику гласила: „Ишаола је јуче до ресторана јер је биола гладана”; или: „Ишаола је да се нађе с Вањом на њином послу, па је видеола њ како црта”.

У делу јавности постоји страх да се с обавезом инклузивног дискурса у хуманистичким и друштвеним наукама више неће моћи изрицати општи искази на једноставан начин, будући да се готово свака реченица може злонамерно тумачити као искључујућа и увредљива. На пример, онај ко каже: „Човек има две руке” можда може бити оптужен да инвалиде без руку или пак сијамске близанце с више руку не рачуна у људе. Тако би инклузиван и недискриминативан исказ можда морао да гласи: „Човек има 0–4 руке”²⁹.

САНУ, Српска књижевна задруга и осам филолошких, односно филозофских факултета на којима се изучава српски језик: у Београду, Новом Саду, Никшићу, Приштини, Нишу, Српском Сарајеву, Бањој Луци и Крагујевцу.

²⁴ Одбор за стандардизацију српског језика, „Закон о родној равноправности је закон против српског језика”, 1. јун 2021. <http://www.ossj.rs/odluke-i-saopstenja/zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti-je-zakon-protiv-srpskog-jezika/>; исто и: Одбор за стандардизацију српског језика, „Одлука поводом усвајања Закона о родној равноправности”, 2. јун 2021, <http://www.ossj.rs/odluke-i-saopstenja/odluka-povodom-usvajanja-zakona-o-rodnoj-ravnopravnosti/>.

²⁵ Index.hr, „Како је избрисана ’родна равноправност’: Мађарска и Пољска умешале прсте”, B92, 7. мај 2021, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2021&mm=05&dd=07&nav_category=78&nav_id=1854043; нав. у „Одлуци..”, 2. јун 2021, *истио*.

²⁶ Susanne Bobek, „Frankreich verbietet das Gendern”, *Kurier*, 13. 5. 2021, <https://kurier.at/politik/ausland/frankreich-verbietet-das-gendern/401380931>; нав. у „Одлуци..”, 2. јун 2021, *истио*.

²⁷ Лаура (аноним), „Језик и родна небинарност”, *Да се зна*, 19. јануар 2021, <http://blog.dasezna.lgbt/2021/01/19/jezik-i-rodna-nebinarnost/>

²⁸ Досије о овом случају објављен је у часопису *Hereticus*, Vol. XVI (2019), No. 3-4, pp. 205–265. <https://stanjestvari.com/wp-content/uploads/2020/10/Hereticus-3-4-2019-ZA-STAMPU.pdf>

²⁹ Пример је из комуникације с колегом који ради у школи. Упоредити: Бета, „Гордана Стевановић (заменица Заштитника грађана задужена за права детета и родну равноправност – С. А): У основно школско образовање увести забрану дискриминаторног говора

Теоријска контекстуализација ЛГБТ питања

Могући оквир за разумевање ЛГБТ питања у Србији аутор овог рада је настојао да постави у својој књизи *Моћ и сексуалности: социологија теј њокреџа* (2014)³⁰. Ту су два утицајна савремена идентитетска покрета – ЛГБТ и феминистички – описана као покрети више и средње класе које индукује елита транскапиталистичког система (Antonić, 2014, str. 209–211). „Оба почивају на идеологизацији атомизоване полности, оба се тичу апетита припадника више и више-средње класе, и оба су део хегемоне нормативне матрице неолибералног капитализма” (209). Произвођење и афирмација групног полног (родног) и сексуалног идентитета има функцију потискивања класног конфликта, јединог који стварно угрожава систем, тако што се затомљује већина класних идентитета, поготово на нижим спратовима стратификације. Ови нови „важни” идентитети главну линију системског конфликта између транскапиталистичке елите и најамних радника и службеника замењују конфликтима на линији: жене – мушкарци, хомосексуалци – хетеросексуалци, „прогресивци – конзервативци” итд. Како те линије расцепа раздељују класне стратуме, наравно да сада много теже долази до артикулације класног интереса, а немоли до класне акције (синдикалне, политичке или социјалне). „У корпоративним медијима политичка питања која се постављају и колективна акција која се медијски покрива могу бити само она која су за систем безопасна. Јасно је да класни идентитет не може бити такво питање, док сексуални идентитет то несумњиво јесте” (211).

Коначни јамац глобалне политичке доминације транснационалне *суперкласе* (Antonić, 2016) јесу дипломатско-оружане структуре САД и НАТО. Дипломатија САД је прокламовала за један од својих главних задатака „заштиту ЛГБТ заједнице у другим земљама” (Antonić 2014, str. 22–23; str. 215), а генерални секретар НАТО објавио је да „НАТО има одговорност и прилику да буде водећи заштитник женских права”³¹ (Baskerville, 2018, str. 330). Као мала земља на полупериферији светског капиталистичког система, Србија је непрестано под притисцима хегемоних структура из САД и ЕУ да целокупну економску, политичку и културну сферу уподоби доминантном нормативном обрасцу Центра, посебно „права жена и ЛГБТ заједнице” (Antonić, 2014, str. 213–219). Томе, између осталог, и служе разни извештаји о стању људских права у Србији, попут *Извештаја ЕКРИ о Србији*, у коме се од српских власти, између осталог, изричито захтева „да уведу ЛГБТ питања у обавезне школске програме, да уклоне хомофобне и трансфобне садржаје из уџбеника и обезбеде да се наставници

према ЛГБТ особама и наставне планове посвећене њиховим правима”, *НСПМ*, 20. фебруар 2017, <http://www.nspm.rs/hronika/gordana-stevanovic-u-osnovno-skolsko-obrazovanje-uvesti-zabranu-diskriminatornog-govora-prema-lgbt-osobama-i-i-nastavne-planove-posvecene-njihovim-pravima.html>.

³⁰ Овај теоријски оквир прихватили су и неки други српски социолози (рецимо: Švuković, 2014).

³¹ „NATO has the responsibility and opportunity to be a leading protector of women’s rights” (Jens Stoltenberg and Angelina Jolie, „Why NATO must defend women’s rights”, *The Guardian*, 10 Dec 2017, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/dec/10/why-nato-must-defend-womens-rights>).

и социјални радници у школама сензибилизују и обуче о ЛГБТ питањима³². У исто време, финансијски се штедро помажу оба идентитетска покрета: само једна феминистичка НВО у Србији – „Реконструкција Женски фонд” – у последњих десет година добила је готово три милиона евра потпоре из САД и ЕУ³³. Ови покрети и у Србији окупљају првенствено представнике виших и средњих друштвених слојева³⁴, чији представници доминирају и на тзв. проевропској грађанској левици, због чега чак и у програму странке која себе назива „Партија радикалне левнице” читамо „да су ЛГБТQ+ ослобођење и женско ослобођење, као и ослобођење радништва, неодвојиве борбе”³⁵.

Сличан теоријски оквир налазимо и у књизи Дијега Фузара (Diego Fusaro, 2018) *Нови ероџиски њоредак: њохвала љубави и њородици (Il nuovo ordine erotico: Elogio dell'amore e della famiglia)*. Савремени „турбокапитализам” (turbocapitalismo) промовише оне идеје, теорије и понашања које појединце чине све слабијим и неповезанијим, а самим тим и све изложенијим манипулацији и експлоатацији. Саставни део ове идеологије је тзв. сексуално ослобађање, уклањање свих табуа и забрана (што је пандан дерегулацији тржишта), уз промоцију модела лаке промене партнера – баш као што се и од радника очекује да прихвати краткотрајне послове на одређено и њихову убрзану сукцесију. И док брачна и породична љубав стварају јаке везе алтруизма и солидарности које појединца подржавају и оснажују, неолиберални „апсолутни капитализам” (capitalismo assoluto) настоји да се изврши „деетизација света живота” (deeticizzazione del mondo della vita; Fusaro, 2018, стр. 22). Циљ је да испред моћног, глобалног Господара остане тек слаби, атомизовани, недруштвени и изоловани „прекарни Слуга” (precarizzato Servo) који *gruioi* пре подне види као супарника у такмичењу ко ће да ради јефтиније и ефикасније, а поподне као објекат сексуалног задовољства (Fusaro, 2018, стр. 20–23).

Отуда толика системска подршка „џендер идеологији” (ideologia genderista) која, одвајајући сексуалност од биолошког пола и рађања, појединца чини суштински несигурним, отуђеним, дезоријентисаним, усредсређеним на сопствену сексуалност и последичне сукобе с окружењем – од породице до друштва-нације. Идеални постидентитетски радник-потрошач практично мора да изгуби сваки идентитет (попут класног или националног) осим сексуалног (Fusaro, 2018, стр. 22), а и он треба да буде флуидан и неодређен, како би појединац, сведен на *џансексуалну монаду*, био лишен свих капацитета да уочи злоћудност система и пружи му отпор (Fusaro, 2018, стр. 223–224, 311–312, 353).

³² *Извештај ЕКРИ о Србији: њеџи циклус монџоринџа*, усвојен 22. марта 2017, <http://www.anti.media/uploads/main/content-pages/srb-cbc-v-2017-021-srp.pdf>, стр. 37; ЕКРИ је „Европска комисија против расизма и нетолеранције”, коју је основао Савет Европе.

³³ „Институционална подршка”, *Реконструкција Женски фонд*, <https://www.rwfund.org/prijatelji-i-podraska-old/institucionalna-podraska/>

³⁴ У истраживању Ане Вуковић утврђено је да „феминистички покрет већином чине жене из средњих и виших друштвених слојева” (Vuković, 2019, стр. 85, 88, 90–91), као и да „жене које делују у телима која се баве родном равноправношћу [...] припадају средњој или вишој средњој класи” (Vuković, 2019, стр. 135).

³⁵ Програм ПРЛ, <https://prl.org.rs/wp-content/uploads/2020/12/Program-Partije-Radikalne-Levice.pdf>, стр. 28; на истом месту пише и да се „ПРЛ залаже за регулисање истополних ванбрачних и брачних заједница које ће бити једнаке у правима и обавезама са тренутно Уставом и законом предвиђеним брачним заједницама”.

Главна функција „цендерократије” (*gendercrazia*), по Фузару, је идеолошка – да замагли и учини невидљивим *прейварање йролейтаријата у йрекаријати* (Fusaro, 2018, str. 354). Због тога „цендеристичку теорију континуирано подржавају и финансирају глобократи (*globocrati*) међународних финансија и денационализујућег космомеркантилизма” (*cosmomerchantismo*; Fusaro, 2018, str. 290). Цендер идеологија је, наиме, идеална за „технокапитализам” (*tecnocapitalismo*), будући да помаже фрагментацију и растварање свих већих структура у којима би радна снага могла да организује некакав отпор капиталу – од класа до нација. Тиме се онемогућава обнова *државе блајостјања* као историјског договора националне буржоазије и пролетаријата (Fusaro, 2018, str. 25–28), те учвршћује „постбуржоаски и постпролетерски турбокапитализам” (*turbocapitalismo postborghese e postproletario*; Fusaro, 2018, str. 31). Друго, цендер идеологија је главни промотер и чувар „капиталистичког новогговора” (*neolingua capitalistica*), на ком је данас немогуће – а да то не буде политички некоректно – изрећи *универзалне људске исказе* чији субјекат није распарчан на „родове” (некад „Пролетери свих земаља”, а данас „Пролетери, пролетерке, роднонеутрални пролетаријату, роднофлуидни пролетаријату, трансродни пролетаријату...” итд.; Fusaro, 2018, str. 215 и даље).

А да је „цендеризам” (*genderismo*) идеологија, а не теорија, види се, објашњава Фузаро, по насилном искључењу могућности другачијег мишљења. „Свака теорија, у ствари, коегзистира заједно с другима и у дијалогу с њима, док *scientia sexualis цендер теорије* одбацује сваки могући дијалог с различитим теоријским позицијама” (Fusaro, 2018, str. 281). Цендеризам чак ни у научним часописима као да више не може бити предмет мирне академске расправе, већ другачије мишљење бива већ у старту „остракизовано, оцрњено и демонизовано” (*ostracizzata, denigrata e demonizzata*; исто). Ови „господари дискурса” (*padroni del discorso*), у име заштите угрожене мањине и борбе против нетолеранције, заправо не толеришу ниједну хипотезу, ниједно истраживање, ниједан научни резултат, који би могли да доведу у питање цендер ортодоксију – израстајући тако у својеврсно Министарство истине (Fusaro, 2018, str. 312–313)³⁶.

³⁶ О томе исцрпно, с многобројним примерима, пише В. Г. Лисов (Виктор Григорьевич Лысов). „Постоји институционализована пристрасност која спречава објављивање било ког чланка који не одговара одређеном политичком и идеолошком схватању хомосексуалности”, каже он (Lysov, 2019, str. 28). „Одабирају се (ранији – С. А) налази који нису у супротности са естаблираном идеологијом; развијају се хипотезе које претпостављају објашњења која нису у супротности с идеологијом; код анализе резултата истраживања којим се проверава постављена хипотеза игнорише се или се умањује значај свих ’неочекиваних’ резултата (оних који обарају хипотезу – С. А), уз истовремено пренаглашавање и прецењивање ’очекиваних’ (оних који потврђују хипотезу – С. А); и коначно, изводе се закључци у којима се тријумфално проглашавају налази који неупитно ’потврђују’ идеологију” (Lysov, 2019, str. 10). Лисов наводи и случај тројице филозофа (Peter Boghossian, James A. Lindsay, Helen Pluckrose) који су, у стилу Сокала (Sokal, 1996), послали на адресе научних часописа двадесетак бесмислених цендеристичких чланака – о томе да мушкарце треба дресирати као псе како би се искоренила „култура насиља”, да мушкарац који тајно мастурбира и замишља неку одређену жену (чак и ако она то никада не сазна) заправо њу силује, да најбољи начин да се смањи непријатељство мушкараца према транссексуалцима јесте да се анално самопенетрирају, да мушкарци који седе раширених ногу фактички силују простор око себе, да мушко схватање пениса утиче на климатске промене итд. (види: Boghossian, Peter

Конечно, прилике у Србији занимљиво теоријски контекстуализује и Зоран Ђирјаковић у књизи *Откривање аутошовинизма: од појаве до појма* (2021). Он Србију описује као земљу под неоколонијалном доминацијом, у којој између осталих владају и две „лукративне неоколонијалне идеологије” – „хомонационализам” и „империјални феминизам” (Ћирјаковић, 2021, стр. 119). Оне се лако препознају по коришћењу синтагме „људска права”, која је „једна од кључних камуфлажних флоскула неоколонијалног новог говора” (Ћирјаковић, 2021, стр. 111). Иако је феминизам „заузео важно место у глобалној идеолошкој матрици неоколонијалне доминације пре хомонационализма”, ова друга идеологија ипак има важну функцију успостављања „критеријума цивилизованости и човечности” („хомонормативност”) за (полу)периферијска друштва, тачније као „аршин за одмеравање природе и интензитета неоколонијалних интервенција на збрканим, ни источним ни западним, лиминалним просторима као што су Балкан и бивше совјетске републике” (Ћирјаковић, 2021, стр. 123).

Две поменуте „људскоправашке” (Ћирјаковић, 2021, стр. 93) идеологије такође су, сматра Ђирјаковић, и значајне учеснице „културног рата” у Србији, чији „динамика и исходи имају и животну важне последице: они одређују о чијим потребама ће се бринути систем, а ко ће постати ’сам крив’ за своје патње и понижења” (први су, по Ђирјаковићу, припадници ЛГБТ мањине, а други су мануелни радници и поткласа), „чији гласови ће одјекивати у јавности”, односно „ко може да говори, а ко ће бити ућуткан” („српски физички радник уоквирен је као полудивљак, геноцидна стока која је сама заслужила све лоше што јој се дешава”; Ћирјаковић, 2021, стр. 126). Отуда ЛГБТ идеологију и њено правно-нормативно опредмећење у Србији Ђирјаковић назива и „хомоколонијализмом” (Ћирјаковић, 2021, стр. 142).

Закључак

Изложени теоријски оквир омогућава нам лакше контекстуализовање и критичко сагледавање неких савремених дешавања у Србији везаних за „цендер питање”: доношење законских норми које немају подршку у становништву, проглашавање парцијалних интереса *људским њравом* око ког нема расправе, позивање да се „одобровољи Брисел”, наметање извештаченог, „политички коректног” језика итд.

Наравно, то не значи да није могуће и другачије теоријско контекстуализовање ове теме. Социологија је вишепарадигматска наука, с различитим теоријама и концептима који су често у ривалском односу, тако да могу бити сасвим плаузибилна и нека другачија објашњења. Ипак, аутор овог рада определио се за изложени теоријски оквир, верујући да он својом ширином и кохерентношћу омогућава разумевање и многих других савремених дешавања у српском друштву – од класних, преко политичких, до идеолошких (медијских и културних) питања.

and James Lindsay, „The Conceptual Penis as a Social Construct: A Sokal-Style Hoax on Gender Studies”, *Skeptic*, https://www.skeptic.com/reading_room/conceptual-penis-social-construct-sokal-style-hoax-on-gender-studies/. „Оно што је застрашујуће и шокантно је то што је готово половина ових радова прихваћена или објављена, а већина преосталих били су у поступку рецензије до тренутка када је прича изашла у јавност” (Lysov, 2019, стр. 32).

Slobodan Č. Antonić¹
University of Belgrade, Faculty of Philosophy,
Department of Sociology
Belgrade (Serbia)

ONE THEORETICAL FRAMEWORK FOR UNDERSTANDING CURRENT LGBT ISSUES IN SERBIA TODAY

(Translation In Extenso)

Abstract: The first part of the article describes the ideological disputes in the Serbian public related to the proposal for the adoption of three laws: on same-sex marital union, on gender equality and on the prohibition of gender discrimination. The second part of the article proposes a modified version of the theory of the world capitalist system and neocolonialism as a theoretical framework for explaining these political and ideological controversies. In conclusion, the author states that it is certainly possible to contextualize these ideological and political disputes theoretically in a different manner, but that the proposed theoretical framework enables a coherent understanding of other dominant social phenomena in Serbia.

Keywords: gender, sexuality, neocolonialism, world capitalist system, ideology

At the beginning of 2021, the adoption of three laws in relation to the topic of gender and LGBT was announced in Serbia. Soon the Serbian Parliament adopted two laws², while the adoption of the third one³ was postponed until the Council of Europe expert stated his own opinion about it⁴. The proposal of these laws was accompanied by rather strong public

¹ santonic@f.bg.ac.rs

² The adopted laws are: the Law on Amendments and Supplements to the Prohibition of Discrimination (the text of the law is displayed on the official page of the National Assembly: <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2021/742-21.pdf>) and the Law on Gender Equality (the text can be found at: <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2021/741-21.pdf>).

³ The Draft Law on Same-Sex Marriages can be read at: <https://www.paragraf.rs/dnevnevesti/080321/080321-vest18.html>.

⁴ “Čomić: Council of Europe expert should give advice regarding the Draft Law on Same-Sex Marriages”, Radio-Television of Vojvodina, 6th May 2021, https://www.rtv.rs/sr_ci/politika/comic-ekspert-saveta-evrope-da-da-savet-u-vezi-sa-nacrtom-zakona-o-istopolnim-zajednicama_1236552.html.

resistance. However, two of these three laws smoothly became part of the legislation, while the third one is expected to be adopted in the following months. In this article I will present one of the potential theoretical frameworks for understanding these events.

A bundle of the laws and resistance

The proposal of these laws was accompanied by citing the argument of human rights and the need to bring Serbia closer to the European Union (EU).

Minister Gordana Čomić, whose Ministry for Human and Minority Rights and Social Dialogue proposed the laws, emphasized, first of all, their “human-right-based” character, primarily of the Law on Same-Sex Marriages⁵. According to her explanation, this law rectifies the injustice towards “a group in Serbia, 10 per cent of which being all over the world, which cannot exercise their constitutionally guaranteed rights as per Articles 18 and 23”⁶. These Articles of the Constitution are of general content and state that “provisions on human and minority rights shall be interpreted to the benefit of promoting values of a democratic society, pursuant to valid international standards” (Article 18) and that “everyone shall have the right to free development of his personality if this does not violate the rights of others guaranteed by the Constitution” (Article 23). The Minister interpreted it in terms of “LGBT community having the rights to arrange the rights and obligations of mutual life before the law”⁷.

As far as the EU is concerned, the Minister admitted that the enactment of such laws was not the mandatory part of Serbia’s accession negotiations with the EU (i.e. part of *acquis communautaire*)⁸, but she emphasized that “it was the obligation of Serbia as a member of the Council of Europe deriving from the ruling of the European Court of Human Rights in the case *Oliari v. Italy* – that, in line with its own case law, it should legally regulate same-sex marriage”⁹. Therefore, “in order to please Brussels”, she said, “we should work on culture and the rule of law”¹⁰. The ruling mentioned by the Minister, however, yet once again confirms that the member-states are not obliged to introduce the institute of same-sex marriage¹¹, but at the same time it invites them to regulate the mutual life of same-sex partners in a certain manner.

⁵ “Čomić describes the Draft Law on Same-Sex Marriages as human-right-based” (*FoNet*, “Čomić: I hope that the Law on Same-Sex Marriages will be presented to MPs in May”, *Danas*, 7th March 2021, <https://www.danas.rs/drustvo/comic-nadam-se-da-ce-zakon-o-istopolnim-partnerstvu-ma-u-maju-biti-pred-poslanicima/>).

⁶ *Danas*, 7th March 2021, *Ibid*.

⁷ Tanjug, “Čomić: Life in same-sex marriage is a human right”, Radio-Television of Serbia, 10th March 2021, <http://skr.rs/zs0e>.

⁸ TV program “Right Angle: Gordana Čomić”, made and hosted by Ljubica Gojgjić, 6th May 2021, Radio-Television of Vojvodina, https://media.rtv.rs/sr_lat/pravi-ugao/64911, 22:18.

⁹ *Danas*, 7th March 2021, *Ibid*.

¹⁰ *Beta*, “It is not true that the law on same-sex marriage means marriage”, *Politika*, 26th April 2021, <https://www.politika.rs/scc/clanak/477759/Laz-je-da-zakon-o-istopolnim-zajednicama-znaci-brak>.

¹¹ “The Court reiterates that Article 12 of the Convention (the European Convention on Human Rights, added by the author) does not impose an obligation on the respondent Government to grant a same-sex couple like the applicants access to marriage, European Court of Human Rights,

Before it was temporarily taken off from the agenda and sent to the expertise by the Council of Europe, the draft that met the strongest resistance in public was definitely the Draft Law on Same-Sex Marriage. The main objection was that the Law only by its name is not the law on same-sex marriage and family¹² – which are excluded by the Constitution (Article 62, Paragraph 2), and that it was practically created by mechanically inserting the syntagm of “same-sex marital union” into different provisions of the Law on Marriage and Family¹³. Suspecting that it factually equalized the same-sex union with marriage, the President of the Republic also announced the possibility of putting a suspending veto on this Law¹⁴.

Another general objection was that the adoption of these laws was not democratically legitimate. They were not announced in the campaign for 2020 parliamentary election, while the political party of the Minister for Human and Minority Rights and Social Dialogue won only 0.32% votes in the election. Moreover, these laws were thought not to have the support of the majority of the citizens: even the law supporters admitted that “adopting such law (on same-sex marriage, added by the author) in Serbia was not politically popular”¹⁵, i.e. that “the support to same-sex ‘marriages’ was low (26%)”¹⁶. The invitations of the opponents of

Fourth Section, *Case of Oliari and others v. Italy*, Judgment, Strasbourg, 21 July 2015, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-156265%22%5D%7D>, 192.

¹² Dragan Krsmanović, “Now we know why the Ministry for Family was established”, *Srpski stav*, 15th February 2021, <http://skr.rs/zzwF>; “Dušan Ilić, Miljan Lazović: The Analysis of the New Package of Anti-Discrimination Laws”, *Stanje stvari*, 22nd March 2021, <https://stanjestvari.com/2021/03/22/dusan-ilic-miljan-lazovic-sprevacanje-ili-afirmacija-diskriminacije-analiza-novog-paketa-zakona/>; Časlav D. Koprivica, “Inverted Eugenics on the ‘Auto-Pilot’ Horizon”, *Pečat*, No. 659, 2nd April 2021, pp. 22–25, <http://skr.rs/zs0t>. For instance, the objection was made to Article 5 of the Draft Law that mentions that “a partner is entitled to the protection from family violence” or Article 7 that emphasizes that “the matters related to the same-sex union [...] which have not been specifically regulated by this Law shall be accordingly subject to the provisions of the laws regulating family relations” etc. (Ilić and Lazović, *Ibid*).

¹³ It can be seen, for example, from the fact that Article 7 of the Draft Law was literally copied from Articles 19 and 21 of the Family Law: “Marriage (same-sex marriage, added by the author) may not be concluded between blood relatives in a lateral line: a brother and a sister, a brother and a sister by the same mother or by the same father, an uncle and a niece, an aunt and a nephew, or children of brothers and sisters by the same mother or by the same father”. Moreover, marriage may not be concluded “between in-law relatives of first degree in a straight line: a father-in-law and a daughter-in-law, a son-in-law and a mother-in-law, a stepfather and a stepdaughter or a stepmother and a stepson” (Božica Luković, “The most absurd article of the Law on Same-Sex Marital Union”, *Nova S*, 10th February 2021, <https://nova.rs/vesti/drustvo/najapsurdniji-clan-zakona-o-istopolnim-zajednicama/>). Such incongruence in the text of the Draft Law was subsequently corrected.

¹⁴ “The Constitution refers to the Family Law which defines marriage as a legally organized union of a man and a woman. Therefore, I could not sign the law on same-sex marital union and I would return it to the Parliament for reconsideration”, Aleksandar Vučić stated (*Tanjug, Blic*, “Vučić: I cannot sign the law on same-sex marital union”, *Radio-Television of Serbia*, 1st May 2021, <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/4355946/vucic-istopolne-zajednice-izbori-2022.html>).

¹⁵ Ivica Petrović, “Stop to the Law on Same-Sex Marital Union, only buying time?”, *DW Serbia*, 6th May 2021, <https://p.dw.com/p/3t0xy>.

¹⁶ Belgrade Pride, “Research shows citizens’ support to the adoption of the Law on Same-Sex Marital Union”, 2nd April 2021, <http://parada.rs/saopštenje-za-javnost-istrazivanje->

this law to examine the people's will in a referendum¹⁷ were fiercely declined by the claim that “according to Article 108 of the Constitution, the subject of the referendum may not include duties deriving laws pertaining to human and minority rights and freedoms”, so there is no need for the majority of the people to determine what the minority may or may not do¹⁸, while Minister Čović even claimed that “in Serbia, people with will to discriminate have always constituted the majority”¹⁹, i.e. that “thousands of years of the human society prove that the its natural state is its will to discriminate”²⁰.

Since the adoption of the Law on Same-Sex Marital Union has been temporarily suspended, the main opposition of the public has been redirected towards the Law on Gender Equality. It has been indicated that the Constitution recognizes only “the equality of sexes” (Articles 15 and 21), and that the “contested Law, under the threat of punishment, protects all forms of ‘gender’, and no one knows what those forms are and the Law does not list them – while in its free and unofficial use, according to the media, there are 70–100 items regarding ‘gender’”²¹.

Dissatisfaction with this law was particularly caused by the introduction of the mandatory use of “gender-sensitive language” – which is legally treated as “an instrument affecting the consciousness of those using such language [...], including changes of opinion, attitudes and behaviour” (Article 6, Paragraph 17). The Law prescribes the mandatory use of the

pokazuje-podrsku-gradana-za-usvajanje-zakona-o-istopolnim-zajednicama/; the title of this article is not in line with the key data from the research presented in it, but we should bear in mind the character of the portal that has published the research.

¹⁷ Irinej Bulović, Bishop of Bačka, “If we concede to having Kosovo taken from us, we will disappear from the face of the Earth” Pečat No. 646, Belgrade, 25th December 2020, pp. 6–21. <http://www.pecat.co.rs/2020/12/njegovo-preosvestenstvo-episkop-backi-irinej-bulovic-ako-pristanemo-da-nam-uzmu-kosovo-nestacemo-sa-lica-zemlje/> (the Bishop said: “Our state should organize a referendum on this matter.”); “Obradović (Boško, added by the author): The referendum would be a democratic way of resolving the question of the same-sex marital union”, *Danas*, 7th March 2021, <https://www.danas.rs/drustvo/obradovic-referendum-bi-bio-demokratski-nacin-re-savanja-pitanja-istopolnih-zajednica/>; *FoNet*, “The Democratic Party of Serbia and the Movement for the Restoration of the Kingdom of Serbia propose a referendum on same-sex marital union”, N1, 23rd March 2021, <https://rs.n1info.com/vesti/dss-i-poks-predlazu-referendum-o-istopolnim-zajednicama/>.

¹⁸ Predrag Azdejković in the TV program “Dnevni red: Is Serbia ready for same-sex marriages”, B92, <https://youtu.be/vZ6vw0eOzO8>, 6.43–7.05; Similar arguments against the referendum were also expressed by: Miloš Janković, “Democratic self-destruction”, *Peščanik*, 25th February 2021, <https://pescanik.net/demokratsko-samoponistavanje/>; Miloš Janković, “This is the story about us”, *Peščanik*, 25th March 2021, <https://pescanik.net/ovo-je-prica-o-nama/>.

¹⁹ “Pravi ugao”, *Ibid*, 20.26–20.30.

²⁰ *Danas*, 7th March 2021, *Ibid*.

²¹ “Law Firm Radić: An initiative to the Constitutional Court of Serbia for implementing the procedure of unconstitutionality of the harmful Law on Gender Equality”, *NSPM*, 2nd June 2021, <http://www.nspm.rs/hronika/advokatska-kancelarija-radic-inicijativa-ustavnom-sudu-srbije-za-sprovođenje-postupka-neustavnosti-stetnog-zakona-o-rodnoj-ravnopravnosti.html>. Cf. Nicholas Hellen, “BBC films teach children of ‘100 genders, or more’”, *The Sunday Times*, 8th September 2019, <https://www.thetimes.co.uk/article/bbc-films-teach-children-of-100-genders-or-more-7xfhbg97p>.

“gender-sensitive language” in textbooks and teaching material (Article 37), as well as in the media (Article 44). Matica srpska, the oldest institution committed to taking care of the Serbian language (founded in 1826), has pointed out that the current sentence from the geography textbook “The natives of America are Indians and Eskimos (Inuits)” will now read: “The native men/women of America are Indian men/women and Eskimo men/women (Inuit men/women)”²². (In fact, perhaps not even this sentence will be sufficiently inclusive, since the Indian and Eskimo populations do not specifically indicate the existence of other genders such as androgynes, gender-fluid, gender-questioning, transmen, transwomen...?) The protest was also expressed by the Board for Standardization of the Serbian Language, an all-academic body composed of 14 most important scholarly institutions in the field of the Serbian Language²³, pointing out that the provisions of the Law are “contrary to the entire history of the norm of the Serbian literary language, and thus its systemic and structural rules”²⁴. The Board particularly indicates that “the EU itself avoids the term ‘gender equality’ in its declarations²⁵, or that the most eminent EU member-states, such as France, are explicitly against the ‘gender-sensitive language’”²⁶.

It is interesting that more profound grammatical changes have been initiated in the Serbian language recently in order to enable the proper labelling of, together with men and women, “gender non-binary” persons as well. The proposal was published on the website of NGO “Da se zna”²⁷, a non-governmental organization specialized for fighting against “gender discrimination”, otherwise known for the long-lasting court proceedings led against Vladimir Dimitrijević on grounds of alleged discrimination²⁸. The text starts from the trends in the English language, where pronouns for masculine gender (he, him, his) or for feminine gender (she, her, hers) are now supplemented or substituted by the newly-introduced gender-neutral

²² The press release of *Matica srpski* regarding the question of gender equality, 27th May 2021, <https://www.maticasrpska.org.rs/saopshtee-matitse-srpske-povodom-pitaa-o-rodno-ravnopravnosti/>.

²³ It is composed of: the Serbian Academy of Sciences and Arts, the Montenegrin Academy of Sciences and Arts, the Academy of Sciences and Arts of the Republic Srpska, Matica srpski, the Institute for the Serbian Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Srpska književna zadruga and eight faculties of philology and/or philosophy where Serbian is studied – in Belgrade, Novi Sad, Nikšić, Priština, Niš, Serbian Sarajevo, Banja Luka and Kragujevac.

²⁴ The Board for Standardization of the Serbian Language, “The Law on Gender Equality is the law against the Serbian language”, 1st June 2021, <http://www.ossj.rs/odluke-i-saopstenja/zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti-je-zakon-protiv-srpskog-jezika/>; Ibid: The Board for Standardization of the Serbian Language, “The decision on the occasion of the adoption of the Law on Gender Equality”, 2nd June 2021, <http://www.ossj.rs/odluke-i-saopstenja/odluke-povodom-usvajanja-zakona-o-rodnoj-ravnopravnosti/>.

²⁵ Index.hr, “How ‘gender equality’ was erased: Hungary and Poland interfere”, *B92*, 7th May 2021, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2021&mm=05&dd=07&nav_category=78&nav_id=1854043; in “The Decision...”, 2nd June 2021, *Ibid*.

²⁶ Susanne Bobek, “Frankreich verbietet das Gendern”, *Kurier*, 13th May 2021, <https://kurier.at/politik/ausland/frankreich-verbietet-das-gendern/401380931>; in “The Decision...”, 2nd June 2021, *Ibid*.

²⁷ Laura (anonymous), “Language and Gender Non-Binariness”, *Da se zna*, 19th January 2021, <http://blog.dasezna.lgbt/2021/01/19/jezik-i-rodna-nebinarnost/>

²⁸ A file about this case was published in the journal *Hereticus*, Vol. XVI (2019), No. 3-4, pp. 205–265. <https://stanjestvari.com/wp-content/uploads/2020/10/Hereticus-3-4-2019-ZA-STAMPU.pdf>

pronouns (e, em, eir; or: ze, hir, hirs). In Serbian, it is proposed to merge the masculine and feminine suffixes of the verb conjugation or adjective declension, with (archaic and dialectal) pronouns “nj” and “njin”. In that way, the sentence denoting non-binary persons would read as follow in gender-sensitive language: “Išaola je juče do restorana jer je biola gladana”; or: “Išaola je da se nađe s Vanjom na njenom poslu, pa je videola nj kako crta”.²⁹

In one part of the public there is a fear that the obligatory inclusive discourse in humanistic and social studies will prevent making general statements in a simple manner in the future, since almost every sentence may be maliciously interpreted as excluding or offensive. For example, some saying “The man has two arms” may be accused of not including persons without arms or Siamese twins with several arms among humans. Therefore, an inclusive and non-discriminatory statement should read as: “The man has 0–4 arms”.³⁰

Theoretical contextualization of the LGBT question

The author of this work attempted to establish a potential framework for understanding the LGBT question in Serbia in his book *Power and Sexuality: Sociology of Gay Movement* (2014)³¹. In it, two influential contemporary identity movements – LGBT and feminist – are described as the movements of the upper and middle class induced by the transcapitalist system elite (Antonić, 2014, pp. 209–211). “Both of them are based on the ideologization of atomized sexuality; both of them refer to the appetites of the members of the upper and higher middle class, and both of them are part of the hegemonic normative matrix of neoliberal capitalism” (209). The production and affirmation of the group gender and sexual identity has the function of suppressing the class conflict, the only one that really jeopardizes the system by subduing the majority of class identities, particularly at lower stratification levels. These new “important” identities substitute the main line of the system conflict between transcapitalist elite and hired workers and clerks with the conflicts of men vs. women, homosexuals vs. heterosexuals, “progressives vs. conservatives” etc. Since those split lines divide class strata, now it is naturally harder to reach the articulation of any class interest, let alone class action (trade union, political or social). “In corporative media, political questions that are posed and collective action that is covered by the media may be only those that are harmless to the system. The class identity clearly cannot be such question while the sexual identity undoubtedly is” (211).

²⁹ The closest translation into English would be: “He/she went to the restaurant yesterday because he/she was hungry”; or: “He/she went to meet Vanja at his/her work and saw him/her drawing” (translator’s note).

³⁰ The example was taken from the communication with the colleague working at school. Cf. Beta “Gordana Stevanović (Deputy Ombudsman in charge of children’s rights and gender equality, added by the author): In primary schools, it is necessary to introduce the prohibition of discriminatory speech towards LGBT persons and curricula dedicated to their rights”, *NSPM*, 20th February 2017, <http://www.nspm.rs/hronika/gordana-stevanovic-u-osnovno-skolsko-obrazovanje-uvesti-zabranu-diskriminatornog-govora-prema-lgbt-osobama-i-i-nastavne-planove-posvecene-njihovim-pravima.html>.

³¹ This theoretical framework has also been accepted by some other Serbian sociologists (for example: Šuvaković, 2014).

The ultimate guarantors of the global political domination of the transnational *superclass* (Antičić, 2016) are diplomatic and armed structures of the USA and NATO. The US diplomacy has proclaimed “the protection of the LGBT community in other countries” as one of its main tasks (Antičić 2014, pp. 22–23; p. 215), while NATO General Secretary has declared that “NATO has responsibility and opportunity to be the leading protector of women rights”³² (Baskerville, 2018, p. 330). As a small country on the semi-periphery of the world capitalist system, Serbia is constantly under the pressure of hegemonic structures from the USA and the EU to adjust its entire economic, political and cultural sphere to the dominant normative pattern of the Centre, particularly “the rights of women and the LGBG community” (Antičić, 2014, pp. 213–219). This is, among other things, the purpose of various reports on the state of human rights in Serbia, such as the *ECRI Report on Serbia*, which, inter alia, explicitly requests “the introduction of LGBT issues in mandatory school curricula, the removal of homophobic and transphobic content from textbooks and ensuring the sensibilization and training of teachers and social workers at schools about LGBT issues”³³. At the same time, generous financial assistance is provided to both identity movements: just one feminist NGO in Serbia – “Reconstruction Women’s Fund” – has received almost three million Euros from the USA and the EU in the past ten years³⁴. These movements also in Serbia gather primarily the representatives of upper and middle social strata³⁵, who are dominant in the so-called pro-European citizen left wing too. That is why from the agenda of the party that calls itself “Radical Left-Wing Party” we can see “that LGBTQ+ liberation and women liberation, as well as the liberation of the working class, are inseparable struggles”³⁶.

A similar theoretical framework is also found in the book *The New Erotic Order: in Praise of Love and Family (Il nuovo ordine erotico: Elogio dell'amore e della famiglia*, 2018) by Diego Fusaro. The modern “turbocapitalism” (turbocapitalismo) promotes those ideas, theories and behaviours that make individuals weaker and more disconnected, and thus more exposed to manipulation and exploitation. An integral part of this ideology is so-called sexual liberation, the removal of all taboos and prohibitions (which is a counterpart

³² “NATO has the responsibility and opportunity to be a leading protector of women’s rights” (Jens Stoltenberg and Angelina Jolie, „Why NATO must defend women’s rights”, *The Guardian*, 10th December 2017, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/dec/10/why-nato-must-defend-womens-rights>).

³³ *ECRI Report on Serbia: the fifth monitoring cycle*, adopted on 22nd March 2017, <http://www.anti.media/uploads/main/content-pages/srb-cbc-v-2017-021-srp.pdf>, p. 37; ECRI stands for the European Commission against Racism and Intolerance, founded by the Council of Europe.

³⁴ “Institutional Support”, *Reconstruction Women’s Fund*, <https://www.rwfund.org/prijatelji-i-podraska-old/institucionalna-podraska/>

³⁵ Ana Vuković’s research determines that “the feminist movement is mainly made of the women from middle and upper social strata” (Vuković, 2019, p. 85, 88, 90–91), as well as that “women who act in the bodies in charge of gender equality [...] belong to middle or upper middle classes” (Vuković, 2019, p. 135).

³⁶ The agenda of the Radical Left-Wing Party, <https://prl.org.rs/wp-content/uploads/2020/12/Program-Partije-Radikalne-Levice.pdf>, p. 28; in the same place it is written that this Party “advocates regulation of same-sex extramarital and marital unions that will have equal rights ad obligations like current constitutionally and legally determined marital unions”.

to market deregulation), with the promotion of the model of easy change of partners – just as workers are expected to accept short-term and temporary jobs and their accelerated succession. While marital and family love creates strong ties of altruism and solidarity supported and empowered by individuals, neoliberal “absolute capitalism” (*capitalismo assoluto*) strives for the “deetization of the world of life” (*deeticizzazione del mondo della vita*; Fusaro, 2018, p. 22). The aim is to have a powerful, global Master and before him a weak, atomized, unsocial and isolated “precarious Servant” (*precarizzato Servo*) that sees *the other* as a rival competing to work more cheaply and efficiently in the morning, and as an object of sexual pleasure in the afternoon (Fusaro, 2018, pp. 20–23).

Hence such system support to the “gender ideology” (*ideologia genderista*) which, by separating sexuality from the biological sex and birth, makes an individual essentially insecure, alienated, disoriented, concentrated on his own sexuality and consequential conflicts with the surroundings – from the family to the society-nation. An ideal post-identity worker-consumer practically must lose every identity (such as class or national ones) except from the sexual identity (Fusaro, 2018, p. 22) and even that identity should be fluid and indefinite so that an individual, reduced to the *pansexual monad*, would be deprived of any capacity to observe the malice of the system and put up resistance against it (Fusaro, 2018, pp. 223–224, 311–312, 353).

According to Fusaro, the main function of “gendercracy” (*gendercrazia*) is ideological – to blur and makes invisible *the transformation of the proletariat into the precariat* (Fusaro, 2018, p. 354). That is why the “genderist theory is continuously supported and financed by globocrats (*globocrati*) of international finance and denationalizing cosmomercantilism (*cosmomercatismo*; Fusaro, 2018, p. 290). Namely, the gender ideology is ideal for “technocapitalism” (*tecnocapitalismo*), since it helps in the fragmentation and dissolution of all major structures in which the labour might organize any resistance to capital – from classes to nations. This prevents the renewal of the *welfare state* as a historical agreement between the national bourgeoisie and the proletariat (Fusaro, 2018, pp. 25–28), and strengthens “postbourgeois and postproletariat turbocapitalism” (*turbocapitalismo postborghese e postproletario*; Fusaro, 2018, p. 31). Moreover, the gender ideology is the main promoter and guard of the “capitalist newspeak” (*neolingua capitalistica*), in which nowadays it is impossible – without being politically incorrect – to make *universal human statements* whose subject is not fragmented into “genders” (formerly “Proletarians of all countries”, and today: “Male proletarians, female proletarians, gender-neutral proletarians, gender-fluid proletarians, trans-gender proletarians...” etc; Fusaro, 2018, p. 215 onwards).

That “genderism” (*genderismo*) is an ideology and not a theory can be seen, as Fusaro explains, from the forced exclusion of the possibility of a different opinion. “Every theory actually coexists with others and in a dialogue with others, while *scientia sexualis of gender theory* declines any potential dialogue with different theoretical positions” (Fusaro, 2018, p. 281). Genderism can no longer be the subject of a peaceful academic debate even in expert journals, but a different opinion is immediately “ostracized, denigrated and demonized” (*ostracizzata, denigrata e demonizzata*; *Ibid*). These “masters of discourse” (*padroni del discorso*), in the name of protecting the endangered minority and struggle against intolerance, actually fail to tolerate any hypothesis, research or scientific result that might bring

gender orthodoxy to question – thus growing into a specific Ministry of Truth (Fusaro, 2018, pp. 312–313)³⁷.

In the end, the atmosphere in Serbia is theoretically contextualized in an interesting way by Zoran Čirjaković in his book *Discovering Autochauvinism: from Phenomenon to Concept* (2021). He describes Serbia as a country under neocolonial domination, prevailed by two, among others, “lucrative neocolonial ideologies” – “homonationalism” and “imperial feminism” (Čirjaković, 2021, p. 119). They are easily recognized by the use of the syntagm “human rights”, which is “one of the key camouflage platitudes of neocolonial newspeak” (Čirjaković, 2021, p. 111). Although feminism “has taken an important place in the global ideological matrix of neocolonial domination before homonationalism”, the latter ideology has an important function of establishing the “criteria of civility and humanity” (“homonormativity”) for (semi) peripheral societies, more precisely as “the yardstick for measuring the nature and intensity of neocolonial interventions in confused, neither eastern nor western, liminal territories such as the Balkans and former Soviet republics” (Čirjaković, 2021, p. 123).

The two above-mentioned “human-right-based” ideologies (Čirjaković, 2021, p. 93) are also, according to Čirjaković, important participants of the “cultural war” in Serbia, whose “dynamics and outcomes vital life consequences as well: they determine whose needs will be taken care of by the system and who will be ‘guilty themselves’ for their sufferings and humiliation” (according to Čirjaković, the former belong to the LGBT minority, while the latter are manual workers and sub-class), “whose voices will echo in public”, i.e. “who can speak and who will be silenced” (“a Serbian labourer is framed like a semi-savage, genocidal cattle that has deserved itself everything bad happening to it”; Čirjaković, 2021, p. 126). That is why Čirjaković also labels LGBT ideology and its legal and normative materialization in Serbia as “homocolonialism” (Čirjaković, 2021, p. 142).

³⁷ This has been written in detail and illustrated with numerous examples by Viktor Grigorevich Lysov. “There is an institutionalized bias that prevents the publication of any article that is not in line with a certain political and ideological understanding of homosexuality”, Lysov says (Lysov, 2019, p. 28). “The findings (earlier ones, added by the author) are selected that do not oppose the established ideology, hypotheses are developed that impose the explanations not opposed to the ideology; the analysis of the research results examining the established hypothesis, the significance of all ‘unexpected’ results is ignored or reduced (those that deny the hypothesis, added by the author), while the expected results are at the same time overemphasized and overestimated (the ones confirming the hypothesis, added by the author); finally, conclusions are drawn which triumphantly proclaim the findings that unquestionably ‘confirm’ the ideology” (Lysov, 2019, p. 10). Lysov also mentions the case of three philosophers (Peter Boghossian, James A. Lindsay, Helen Pluckrose) who, in Sokal’s style, (Sokal, 1996), sent twenty meaningless genderist articles to the addresses of scientific journals – that men should be trained like dogs in order to eradicate the “culture of violence”; that the man who secretly masturbates and imagines a specific woman (without her ever finding out) actually rapes her; that the best way of reducing hostility of men towards transsexuals is anal self-penetration; that men who sit with their legs wide open actually rape the space around them; that the male understanding of the penis causes climate change etc. (see: Boghossian, Peter and James Lindsay, “The Conceptual Penis as a Social Construct: A Sokal-Style Hoax on Gender Studies”, *Skeptic*, https://www.skeptic.com/reading_room/conceptual-penis-social-construct-sokal-style-hoax-on-gender-studies/). “What is frightening and shocking is that almost half of these papers were accepted or published, while most of the remaining ones were in the editing process when the story became public” (Lysov, 2019, p. 32).

Conclusion

The above-presented theoretical framework enables us to contextualize and critically consider more easily some contemporary trends in Serbia in relation to the “gender issue”: the adoption of legal norms with no support by the population; proclamation of partial interests like a *human right* that is indisputable; invitation to “please Brussels”; imposition of the artificial, “politically correct” language etc.

Of course, it does not mean that the theoretical contextualization of this topic is not possible. Sociology is a multi-paradigm science with different theories and concepts that often stand in a rival relationship, so that some different explanations can also be completely plausible. However, the author of this paper has opted for the above-presented theoretical framework believing that with its breadth and coherence it ensures understanding of many other contemporary trends in the Serbian society – from class, via political, to ideological (media and cultural) issues.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Antonić, S. (2016). “Superclass”, *Glas: Srpska akademija nauka i umetnosti*, br. 426: Odeljenje društvenih nauka; knj. 32, 167–188. [In Serbian]
- Antonić, S. (2014). *Power and Sexuality: The Sociology of the Gay Movement*. Pale: Sociološko društvo Republike Srpske. Available at: <https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:7605/bdef:Content/download> [In Serbian]
- Baskerville, S. (2018). The Sexual Jihad, *Letopis Matice srpske*, no. 501 (3/2018, March), 314–333. Available at: http://www.maticasrpska.org.rs/letopis/letopis_501_3/12%20Baskervil.pdf
- Ćirjaković, Z. (2021). *Discovering Autochauvinism: from Phenomenon to Concept*. Beograd: Catena mundi. [In Serbian]
- Fusaro, D. (2018). *Il nuovo ordine erotico. Elogio dell'amore e della famiglia*. Milan: Rizzoli. Available at: <http://skr.rs/zsUb> [In Italian]
- Lysov, V. G. (2019). Science and Homosexuality: political Bias in modern Academia, *Russian Journal of Education and Psychology* Vol. 10, № 2 (April), 6–49. Available at: <http://journal-s.org/index.php/sisp/article/view/12023> [In Russian]
- Maksimović, E. (2011). *Social and Spatial Organization of the MSM population in Belgrade* (doctoral dissertation). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu. [In Serbian]
- Sokal, A. (1996): Transgressing the Boundaries: Towards a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity. *Social Text*, 46/47 (spring/summer 1996), 217–252. Available at: http://www.physics.nyu.edu/faculty/sokal/transgress_v2/transgress_v2_singlefile.html
- Šuvaković, U. (2014). Researching New Social (Political) Movements as Protagonists of Social Engineering. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini* 44 (2), 453–465. DOI: [10.5937/zrffp44-6763](https://doi.org/10.5937/zrffp44-6763) [In Serbian]
- Vuković, A. (2019). *Social Features of the Contemporary Feminist movement in Serbia*, (doctoral dissertation). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Available at: <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/11544/Disertacija.pdf?sequence=6&isAllowed=y> [In Serbian]